

Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd yn yr Ystafell Bwyllgor ac yn rhithwir ar Zoom ar 16 Gorffennaf, 2026

YN BRESENNOL:	Dr Geraint Jones (Aelod Lleyg) (Cadeirydd) Y Cynghorydd Geraint Bebb (Dirprwy Gadeirydd y cyfarfod hwn yn unig) Y Cynghorwyr Kenneth Hughes, Gwilym O. Jones, Keith Roberts, Margaret M. Roberts Aelodau Lleyg: Adam Jones, William Maund, William Parry
WRTH LAW:	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc (ar gyfer eitem 5) Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (AS) Pennaeth Digidol, Moderneiddio a Pherfformiad (ar gyfer eitemau 8 a 9) Pennaeth Gwasanaethau Tai (ar gyfer eitem 4) Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid (ar gyfer eitem 11) Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd (ar gyfer eitem 12) Prif Gynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol (SN) (ar gyfer eitem 12) Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau (GP) (ar gyfer eitem 8) Rheolwr y Gwasanaeth Tai (Strategaeth, Comisiynu a Pholisi) (ELI) (ar gyfer eitem 4) Rheolwr Addysg, Busnes a Pherfformiad (LT) (ar gyfer eitem 5) Swyddog Pwyllgor (ATH) Swyddog Gwe-ddarlledu (FT)
YMDDIHEURIADAU:	Y Cynghorydd Euryrn Williams (Dirprwy Gadeirydd)
HEFYD YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd Robin Williams (Dirprwy Arweinydd ac Aelod Portffolio Cyllid, Busnes Corfforaethol a Phrofiad Cwsmeriaid), Lora Williams (Archwilio Cymru), Rachel Freitag (Archwilio Cymru), Rheolwr Gwasanaethau Cyfrifeg (BHO), Rheolwr Cyllid (CK), Prif Archwilydd (NW), Uwch Archwilydd (AC) (CSYM)

Yn absenoldeb y Dirprwy Gadeirydd, etholwyd y Cynghorydd Geraint Bebb i fod yn Ddirprwy Gadeirydd ar gyfer y cyfarfod hwn yn unig.

1. DATGAN BUDDIANT

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiad o fuddiant.

2. HANES Y CYFARFOD BLAENOROL

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 25 Mehefin, 2026 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

3. LOG GWEITHREDOEDD Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys log gweithredoedd y pwyllgor i'w ystyried. Mae'r adroddiad yn diweddarau'r Pwyllgor ar statws a chynnydd y camau gweithredu a'r penderfyniadau y cytunwyd arnynt.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod yr holl gamau gweithredu ar y log wedi'u cwblhau, gan gynnwys cwblhau'r polisi DA (camau gweithredu 24). Lansiwyd polisi DA Cynhyrchiol, ynghyd â chanllawiau staff ar gyfer ei ddefnyddio heddiw, 16 Gorffennaf, 2026.

Penderfynwyd nodi'r camau y manylir arnynt yn nhabl y log gweithredoedd a chadarnhau bod y pwyllgor yn fodlon bod y camau gweithredu wedi'u gweithredu'n briodol.

4. ARCHWILIAD MEWNOL O GRANTIAU CYFLEUSTERAU I'R ANABL – DIWEDDARIAD AR GYNNYDD

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Gwasanaethau Tai ar y cynnydd a wnaed ers y diweddariad blaenorol i gyfarfod y pwyllgor ar 25 Mehefin 2026, i fynd i'r afael â'r materion a'r risgiau sy'n weddill o'r archwiliad mewnol o Grantiau Cyfleusterau Anabl, i'w ystyried. Rhoddodd yr adroddiad ddiweddariad pellach ar y camau a gymerwyd i gryfhau'r drefn o gadw cofnodion, rheolaethau ariannol, a threfniadau monitro a goruchwyllo.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y gordaliad a nodwyd i'r contractwr, sef £775, wedi'i adennill ac y cytunwyd ar ddull adfer gan ddefnyddio nodiadau credyd, gyda'r gwasanaeth. Mewn ymateb i gais Aelod, amlinellodd y rheolaethau ataliol sydd ar waith bellach rhag bod taliadau DFG dyblyg yn mynd o gyfrifon y cyngor, gan nodi bod yr holl waith bellach yn cael ei wneud trwy archebion prynu, sy'n cynnwys dull integredig i ganfod taliadau dyblyg a thrwy hynny leihau'r risg.

Penderfynwyd nodi'r cynnydd a wnaed hyd yma.

5. DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg ar 30 Mehefin 2026 ar yr archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad blaenorol ar 28 Ebrill 2026, i'w ystyried gan y pwyllgor. Roedd yr adroddiad hefyd yn nodi llwyth gwaith presennol y tîm Archwilio Mewnol a'i flaenoriaethau ar gyfer y tymor byr a chanolig yn y dyfodol. Darparwyd copi ar wahân o'r pum adroddiad sicrwydd a gwblhawyd yn ystod y cyfnod i aelodau'r pwyllgor mewn perthynas â Thystysgrifau Cronfeydd Ysgolion (Sicrwydd Rhesymol), Rhaglenni'r Grant Addysg Gynnar a Gofal Plant (Adolygiad Dilynol Cyntaf) (Sicrwydd Rhesymol), Diogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd (Adolygiad Dilynol Cyntaf) (Sicrwydd Rhesymol), Rheoli Risg Strategol: Diogelu (Athrawon Llanw) (Sicrwydd Cyfyngedig) a Systemau Ariannol - Credydwyd (Sicrwydd Cyfyngedig).

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod cynnydd da wedi'i wneud i weithredu'r camau gweithredu o'r adolygiad dilynol cyntaf o Ddiogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd, oedd yn golygu bod y sgôr sicrwydd wedi codi o Gyfyngedig i Resymol.

Amlinellodd ganfyddiadau'r adolygiad sicrwydd cyfyngedig o Athrawon Llanw, gan nodi bod pum mater/risg sylweddol ac un mater cymedrol wedi'u codi, gyda chynllun gweithredu a dyddiadau cwblhau targed o fis Medi 2026 ar gyfer pedwar cam gweithredu a mis Tachwedd

2026 ar gyfer y camau gweithredu sy'n weddill. Bydd adolygiad dilynol yn cael ei gynnal a'i adrodd yn ôl i'r pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2027.

O ran yr adolygiad sicrwydd cyfyngedig o Gredydwy, eglurodd fod sicrwydd yn amrywio ar draws y tri maes a archwiliwyd – Cydymffurfiaeth Gwasanaethau, Polisi, a'r Tîm Cyflogau a Thaliadau. Cyfeiriodd at y pryderon mwyaf sylweddol yn ymwneud â chydymffurfiaeth anghyson gan wasanaethau â'r gweithdrefnau gofynnol ynghyd â chanllawiau sydd wedi dyddio ar gyfer defnyddwyr anariannol. Yn gyffredinol, codwyd chwe mater/risg gan gynnwys pum mater sylweddol y mae angen i reolwyr roi sylw iddynt a chyfraniad gan y cyngor cyfan. Cytunwyd ar gynllun gweithredu i'w gwblhau erbyn Mehefin 2027 gydag adolygiad dilynol wedi'i drefnu ar gyfer Rhagfyr 2026 a fydd yn cael ei adrodd i'r pwyllgor ym mis Chwefror 2027.

Yn ystod y drafodaeth ar yr **adolygiad sicrwydd cyfyngedig o Ddiogelu (Athrawon Llanw)**, holodd y pwyllgor a oedd Archwilio Mewnol yn fodlon bod gan yr holl ysgolion wybodaeth gyflawn am wiriadau DBS, gan nodi dau achos yn y sampl lle nad oedd DBS a CGA (Cyngor y Gweithlu Addysg) wedi'u diweddarau a'u cwblhau. Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg, heb adolygu pob ysgol, na allai ddarparu sicrwydd pendant; fodd bynnag, roedd y sampl yn nodi gwendidau ym mhrosesau cofnodi DBS a CGA.

Mewn ymateb i gwestiynau ynglŷn ag atgoffa ysgolion o'r angen i ddiweddarau'r cofnodion DBS a gedwir ar gyfer pob unigolyn ar safle'r ysgol, cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc fod negeseuon atgoffa wedi'u hanfon. Nododd fod ysgolion yn ymgysylltu ag athrawon llanw mewn gwahanol ffyrdd - yn unigol, trwy asiantaethau, neu drwy'r system Teacher Booker – ac roedd yn hyderus y byddai pob ysgol yn cydymffurfio'n llawn erbyn mis Medi 2026. Anogodd Aelodau yn eu rôl fel llywodraethwyr ysgolion, i atgyfnerthu'r neges a thynnodd sylw at y gwahaniaethau mewn ymarfer rhwng y sectorau cynradd ac uwchradd.

Gofynnodd yr aelodau hefyd a oedd y mater yn un o gyfrifoldeb unigol yn hytrach na phroses. Pwysleisiodd y Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc fod gan yr awdurdod rôl wrth ddarparu sicrwydd a chefnogaeth i ysgolion i sicrhau bod prosesau'n cael eu deall a'u dilyn yn gyson, gyda llywodraethwyr ysgolion hefyd yn atebol. Mae'r awdurdod yn mynd i'r afael yn rhagweithiol â'r angen i dynhau trefniadau.

Mewn ymateb i gwestiwn ynghylch a allai rhywun addysgu heb gael gwiriad DBS llwyddiannus, eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y gwiriadau DBS, yn yr achosion dan sylw, wedi dod i ben ar ôl y cyfnod o dair blynedd yn hytrach na pheidio â chael eu cynnal o gwbl. Y gwendid oedd diffyg proses i sicrhau eu bod yn cael eu hadnewyddu'n brydlon. Nododd mai dim ond ciplun ar adeg benodol y mae gwiriadau DBS yn ei ddarparu.

Mynegodd yr aelodau bryder, o ystyried y ddau wiriad DBS oedd wedi dod i ben yn y sampl. Byddent wedi disgwyl y byddai trefn o ofyn i bennaethiaid gadarnhau bod yr holl gofnodion DBS wedi'u gwirio'n brydlon. Cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc fod y penathiaid wedi cael eu hatgoffa o ddisgwyliadau a nododd fod recriwtio diogel hefyd yn cynnwys geirdaon, cofrestru gyda'r CGA a datganiadau unigol. Roedd yn hyderus y byddai prosesau yn fwy cadarn erbyn mis Medi. Ychwanegodd y Rheolwr Busnes a Pherfformiad Addysg fod gweithdrefnau diwygiedig yn cael eu cyflwyno o fewn y Gwasanaeth Dysgu i gryfhau'r drefn o oruchwylio trefniadau DBS, gan gynnwys rhybuddion ar gyfer cofnodion sydd angen eu hadnewyddu'n fuan.

Wrth nodi bod cyfrifoldeb ar sawl lefel, mynegodd y pwyllgor bryder ynglŷn â'r sefyllfa ac o ystyried nifer y diwrnodau cyflenwi, pwysleisiodd yr aelodau yr angen i ysgolion gael dealltwriaeth gadarn o drefniadau DBS. Pan fydd ysgolion yn defnyddio'r un unigolion yn

rheolaidd, dylid eu hychwanegu at y gofrestr fel y gellir olrhain dyddiadau adnewyddu a rhoi sicrwydd bod y system yn addas i'r diben.

O ran yr **adolygiad sicrwydd cyfyngedig o Systemau Ariannol – Credydwyr**, gofynnodd y pwyllgor sut mae'r Rheolwyr yn sicrhau bod rheolwyr gwasanaeth yn dilyn gweithdrefnau caffael y cytunwyd arnynt. Dywedodd Pennaeth Archwilio a Risg fod camau eisoes ar y gweill, a chyfeiriwyd at y canfyddiadau o'r archwiliad yng nghyfarfod y Tîm Rheoli i dynnu sylw at bwysigrwydd gwella cydymffurfiaeth. Bydd y Llawlyfr Caffael yn cael ei ddiweddarau unwaith y bydd system taliadau Civica yn cael ei huwchraddio a'i symud i'r Cwmwl, er bod materion technegol wedi achosi i'r gwaith hwn gael ei ohirio.

Gofynnodd y pwyllgor hefyd a ddylid cyflwyno amserlen y cynllun gweithredu o ystyried y risgiau a nodwyd. Eglurwyd bod gwiriadau mewnol o fewn y Tîm Taliadau yn gwirio cywirdeb taliadau ac yn atal dyblygu, gan sicrhau trefn reoli ar ddiwedd y broses. Bydd trosglwyddo i'r system newydd yn golygu y bydd angen diweddarau canllawiau a chynnal hyfforddiant i staff. Mae angen gwaith hefyd i gryfhau cydymffurfiaeth caffael mewn ysgolion. Cafodd yr aelodau eu sicrhau, er mai Mehefin 2027 yw dyddiad cwblhau'r cynllun gweithredu, bod camau eisoes yn cael eu datblygu. Bydd adolygiad dilynol yn cael ei gynnal ym mis Rhagfyr 2026 i fonitro cynnydd.

Penderfynwyd nodi canlyniad gwaith y tîm Archwilio Mewnol, y sicrwydd a ddarparwyd a'i flaenoriaethau yn y dyfodol.

6. ADOLYGIAD BLYNYDDOL RHEOLI'R TRYSORLYS 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 a oedd yn cynnwys adolygiad rheoli'r trysorlys ar gyfer blwyddyn ariannol 2025/26 i'w ystyried gan y pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn nodi, yn unol â'r gofyniad statudol, sut y rheolodd y Cyngor ei weithgarwch trysorlys yn ystod 2025/26 gan gynnwys benthycia a buddsoddi.

Soniodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 am y ffactorau allanol sy'n dylanwadu ar benderfyniadau rheoli'r trysorlys. Cadarnhaodd nad oedd unrhyw fenthyciadau newydd wedi'u gwneud yn ystod 2025/26 gyda'r bwriad o oedi unrhyw fenthycia cyn hired â phosibl wrth i gyfraddau llog barhau i ostwng. Roedd tanwariant o oddeutu £16m ar gyllideb gyfalaf 2025/26 yn golygu nad oedd angen benthyciadau allanol. Yn ogystal â hyn, ym mis Mawrth 2025, cynyddwyd balansau arian parod y Cyngor yn sylweddol ar ôl derbyn £11m o gyllid sbarduno cyfalaf ar gyfer y Porthladd Rhydd a oedd yn caniatáu i'r Cyngor ohirio benthyciadau ychwanegol a gynlluniwyd ar gyfer Mawrth 2026.

Yn sgil buddsoddiadau'r Cyngor trwy fuddsoddiad tymor penodol, cyfrifon galw a chyfrifon cyfredol cynhyrchwyd £1.006m mewn llog. Mae'r Cyngor yn blaenoriaethu diogelwch buddsoddiadau gan sicrhau hefyd bod buddsoddiadau'n ystyried angen y Cyngor i gael mynediad at lefel o arian parod ar unwaith. Yna mae'n ystyried yr elw olaf.

Mae'r adolygiad yn cadarnhau bod gweithgareddau trysorlys y Cyngor yn ystod 2025/26 yn cydymffurfio â'r dangosyddion darbodus a'r terfynau awdurdodedig yn ogystal â strategaeth rheoli trysorlys y Cyngor ei hun. Mae'n dod i'r casgliad bod y Cyngor yn cynnal dull risg isel ac yn rheoli ei weithgareddau rheoli trysorlys mewn ffordd reoledig sy'n sicrhau diogelwch ariannol y Cyngor.

Ystyriodd y pwyllgor adolygiad rheoli'r trysorlys ar gyfer 2025/26 a chododd aelodau gwestiynau ynghylch patrwm ad-daliadau benthyciadau yn atodiad 1, yn benodol yr ad-daliadau uchaf mewn blynyddoedd penodol; y rhesymau dros danwariant cyfalaf a rheoli llif arian.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod yr ad-daliad mawr am fenthycia a drefnwyd ar gyfer 2045/46 yn cynrychioli rhandaliad olaf y benthyciadau a gymerwyd i ariannu ymadawiad y Cyngor o'r cynllun cymhorthdal y CRT. Wrth i'r dyddiad ad-dalu agosáu, bydd y Cyngor naill ai'n ailariannu ac yn cario'r benthyciad ymlaen neu'n ei ailstrwythuro'n ad-daliadau llai dros amser. Ystyrir ad-daliad cynnar pan fo'n fanteisiol yn ariannol ond dim ond pan nad yw premiymau ad-dalu cynnar yn ei wneud yn aneconomaidd.

Eglurodd fod llithriad yn deillio o amryw o ffactorau gan gynnwys gofynion rheoleiddio, ymwneud trydydd partïon, derbyn grantiau yn hwyr, cyfyngiadau capasiti mewnol, a materion amseru yn enwedig o safbwynt rhaglenni adnewyddu ysgolion. Ar gyfer cynlluniau a ariennir gan grant, mae amodau grant yn caniatáu i gyllid gael ei gario ymlaen ac mae'r Cyngor yn blaenoriaethu gwariant yn erbyn adnoddau grant.

O ran rheoli llif arian, mae'r Cyngor yn anelu at gynnal £10m mewn arian parod hylifol. Os yw balansau arian parod yn gostwng yn is na'r trothwy hwn, mae benthycia mewnol yn cael ei droi'n fenthycia allanol. Mae llif arian yn cael ei fonitro bob dydd ac mae gan y Cyngor ddealltwriaeth glir o daliadau mawr sy'n mynd i mewn ac allan, ac eithrio rhai grantiau nad ydynt bob amser yn hysbys ymlaen llaw. Cadarnhaodd nad oedd unrhyw brosiect wedi'i ohirio er mwyn cynnal egwyddor strategaeth rheoli'r trysorlys o beidio â benthycia cyn bod angen. Pan fydd prosiect wedi'i gynnwys yn y rhaglen gyfalaf a gymeradwywyd, bydd y Cyngor yn sicrhau bod yr arian angenrheidiol ar gael. Bydd y Cyngor yn benthycia pan fydd angen gwirioneddol.

Penderfynwyd nodi adroddiad Adolygiad Rheoli'r Trysorlys ar gyfer 2025/26.

7. DATGANIAD BLYNYDDOL O GYFRIFON DRAFFT 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 a oedd yn cynnwys Datganiad blynyddol drafft o'r Cyfrifon ar gyfer 2025/26 i'w ystyried gan y pwyllgor.

Cyflwynodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 yr adroddiad, gan nodi bod y Datganiad o'r Cyfrifon yn cael ei baratoi'n flynyddol i roi gwybodaeth glir i etholwyr, trethdalwyr lleol, aelodau o'r Cyngor, gweithwyr a phartïon eraill â diddordeb am gyllid y Cyngor. Mae'r ffigurau yn yr adroddiad heb eu harchwilio a gallant newid unwaith y bydd yr archwiliad allanol wedi'i gwblhau.

Eglurodd fod yr adroddiad yn ofynnol o dan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) sy'n nodi bod yn rhaid i'r Swyddog Adran 151 lofnodi'r cyfrifon a chadarnhau eu bod yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol y Cyngor. Er bod Llywodraeth Cymru wedi ymestyn dyddiad cau'r cyfrifon drafft o 31 Mai i 30 Mehefin, mae'r dyddiad cau ar gyfer cyhoeddi'r cyfrifon terfynol archwiliedig wedi newid i 30 Medi. Gan nad yw'r dyddiad cau ar gyfer y cyfrifon drafft diwygiedig wedi'i ysgrifennu mewn rheoliadau, rhaid i bob cyngor gyhoeddi hysbysiad yn esbonio'r oedi o'r dyddiad gwreiddiol o 31 Mai.

Llofnodwyd y cyfrifon drafft gan y Swyddog Adran 151 ar 30 Mehefin, 2026 a dechreuodd yr archwiliad o'r cyfrifon ar 1 Gorffennaf 2026 ac mae'n parhau. Diolchodd y Swyddog Adran 151 i dîm y Gwasanaeth Cyllid am eu gwaith wrth lunio'r cyfrifon drafft erbyn 30 Mehefin.

Gan gyfeirio at y Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr drafft, eglurodd er ei fod yn dangos gwarged o £30.622m, unwaith y bydd yr addasiadau cyfrifyddu gofynnol yn cael eu gwneud, mae'r symudiad mewn cronfeydd wrth gefn a balansau yn ostyngiad o £245k.

Mewn ymateb i gwestiwn gan y pwyllgor ynglŷn â sut y gellir cyfathrebu'r cyfrifon i drethdalwyr lleol mewn ffordd gliriach a haws, eglurodd y Swyddog Adran 151 fod y cynnwys

a'r fformat yn cael eu pennu'n genedlaethol gan y rheoliadau a Chod Ymarfer CIPFA. Mae'r adroddiadau monitro cyllideb chwarterol i'r Pwyllgor Gwaith yn rhoi darlun mwy syml o sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllid.

Nododd y pwyllgor y byddai'r Datganiad terfynol archwiliedig o'r Cyfrifon ar gyfer 2025/26, ynghyd ag adroddiad yr archwilyr, yn cael ei gyflwyno ym mis Medi i graffu arno a'i gymeradwyo'n derfynol.

Penderfynwyd nodi'r prif ddatganiadau ariannol drafft heb eu harchwilio ar gyfer 2025/26.

8. DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL DRAFFT 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio a oedd yn cynnwys Datganiad Llywodraethu Blyneddol drafft ar gyfer 2025/26, i'w ystyried gan y pwyllgor.

Cyflwynodd y Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau yr adroddiad gan nodi ei fod yn amlinellu sut mae'r Cyngor yn sicrhau bod ei fusnes yn cael ei gynnal yn unol â'r gyfraith a'r safonau priodol, bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrifo'n briodol, a bod adnoddau'n cael eu defnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.

Mae'r Datganiad yn nodi'r trefniadau llywodraethu sydd ar waith yn ystod 2025/26 ac yn gwerthuso eu heffeithiolrwydd yn erbyn y saith egwyddor graidd yn Fframwaith CIPFA/SOLACE ar gyfer Sicrhau Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol, gyda'r gwaith eleni yn cael ei gefnogi'n helaeth gan y Grŵp Llywodraethu mewnol. Mae hefyd yn cynnwys asesiadau proffesiynol y swyddogion statudol, gan roi sicrwydd ynghylch effeithiolrwydd trefniadau rheoli risg a llywodraethu'r Cyngor. Er na nodwyd unrhyw faterion llywodraethu sylweddol, amlygwyd sawl maes i'w gwella, a cheir diweddariad hefyd ar y cynnydd yn erbyn y materion llywodraethu a adroddwyd y llynedd.

Mewn ymateb i gwestiwn am unrhyw risg o safbwynt bodloni gofynion Deddf Caffael newydd 2023, dywedwyd wrth y pwyllgor bod y Rheolwr Caffael newydd yn adolygu prosesau a dogfennaeth ac yn cyflwyno'r system newydd. Bydd y tîm yn cael ei gryfhau gan swydd ychwanegol – mae'r broses benodi ar y gweill - a bydd yn cynyddu capasiti ac yn caniatáu i'r rheolwr ganolbwyntio ar faterion strategol. Cadarnhawyd nad yw'r Ddeddf wedi'i thorri.

Penderfynwyd cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol Drafft ar gyfer 2025/26 a fydd yn rhan o Ddatganiad Cyfrifon 2025/26.

9. DIWEDDARIAD AR Y GOFRESTR RISGIAU STRATEGOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys y gofrestr risg strategol (Atodiad B) ar 30 Mehefin 2026, i'w ystyried gan y pwyllgor.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg ar y gwaith parhaus i gryfhau'r fframwaith rheoli risg fel y nodir yn adran 2 o'r adroddiad. Nododd fod yr Adroddiad Cyfeiriad Teithio yn Atodiad A yn dangos bod y proffil risg gweddilliol cyffredinol yn parhau i fod yn sefydlog ar y cyfan gyda'r rhan fwyaf o risgiau yn cael sgôr Cymedrol neu Sylweddol. Mae dau risg yn cael eu sgôr Critigol - asedau ffisegol a'r risg ymosodiad seiber a thor diogelwch data sydd newydd ei nodi a'i roi ar wahân i Wydnwch Digidol i roi mwy o eglurder dros broffil risg digidol a seiber y cyngor ond hefyd i dynnu sylw at seiberddiogelwch a thorri data fel maes allweddol sy'n gofyn am uwch oruchwyliaeth barhaus. Mae hyn wedi arwain at leihau'r sgôr risg weddilliol ar gyfer Gwydnwch Digidol o Gritigol i Gymedrol.

- Gofynnodd yr Aelodau am eglurhad ynghylch pa mor aml y caiff y Gofrestr Risg Strategol ei hadrodd i'r pwyllgor a chawsant sicrwydd bod y Gofrestr yn cael ei chyflwyno i'w

hadolygu gan y pwyllgor ddwywaith y flwyddyn a'r Fframwaith Risg unwaith y flwyddyn. Mae'r Rheolwr Gweithredol hefyd yn cyfarfod y Pwyllgor Gwaith i adolygu risgiau portffolio.

- Cwestiynodd y pwyllgor pa sicrwydd sy'n bodoli bod y Cyngor yn goruchwyllo'n ofalus y camau lliniaru, yn enwedig ar gyfer risgiau critigol gyda dyddiadau cwblhau yn ymestyn i 2027 a thu hwnt. Awgrymwyd y dylid cyflwyno cerrig milltir i oruchwyllo camau lliniaru hirdymor yn gliriach.
- Gofynnodd y pwyllgor hefyd a ddylid darparu atodiad sy'n nodi sut mae'r Cyngor yn bwriadu symud o'r sefyllfa bresennol i'r camau gweithredu sydd wedi'u trefnu ar gyfer 2027 a thu hwnt.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg y byddai'n trosglwyddo'r pwyntiau hynny i'r Rheolwr Gweithredol.

- Codwyd cwestiwn pellach ynghylch a ellid gwneud unrhyw beth i gyflymu'r ymateb i'r risg Ymosodiad Seiber a Thor Diogelwch Data o ystyried bod rhai camau gweithredu yn para tan 2027.

Dywedodd y Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio fod gwaith i gryfhau sefyllfa seiber y Cyngor yn mynd rhagddo mewn tri maes - adnoddau staff ychwanegol, meddalwedd arbenigol a gwasanaeth wrth gefn y gellir ei defnyddio rhag ofn y bydd ymosodiad seiber. Mae'r cyllid wedi'i gymeradwyo gan y Cyngor. Mae'r camau sy'n weddill yn ymwneud â'r broses gaffael ar gyfer y gwasanaeth a'r feddalwedd a gedwir, ac â'r farchnad gyflogaeth ar gyfer yr adnoddau staff angenrheidiol. Cadarnhaodd fod yr amserlenni a nodir yn y gofrestr yn rhai y gellir eu bodloni.

Penderfynwyd cadarnhau bod y pwyllgor yn cymryd sicrwydd o'r gwaith sydd wedi'i wneud hyd yma fel rhan o'r adolygiad llawn o'r gofrestr risg strategol, ail-drefnu'r system rheoli risg, hyfforddiant staff ac adolygiad parhaus o'r gofrestr risg strategol.

Camau ychwanegol – bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn trafod gyda'r Rheolwr Gweithredol y posibilrwydd o gynnwys cerrig milltir i sicrhau y gellir monitro camau hirdymor yn gliriach ynghyd ag atodiad i ddangos y camau dros dro ar gyfer sicrhau camau lliniaru tymor hir.

10. ADRODDIAD BLYNYDDOL ATAL TWYLL, LLWGRWOBRWYO A LLYGREDD 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys Adroddiad Blynyddol Atal Twyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd ar gyfer 2025/26 i'w ystyried gan y pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn darparu trosolwg o weithgarwch atal twyll, llwgwrwobrwyo a llygredd Archwilio Mewnol yn ystod 2025/26.

Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg yr adroddiad gan nodi bod Archwilio Mewnol wedi parhau i gyflawni'r Strategaeth Atal Twyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd 2025-2028 a'r Cynllun Cyflawni cysylltiedig yn ystod y flwyddyn. Crynhodd y prif feysydd gweithgarwch a thynnodd sylw at yr Adnodd Adrodd am Dwyll a gyflwynwyd ym mis Tachwedd 2024 fel datblygiad allweddol. Derbyniodd 61 o honiadau yn ystod y flwyddyn yn ymwneud yn bennaf â threth y cyngor. Cyfeiriodd hefyd at adolygiadau atal twyll rhagweithiol, gan gynnwys un o gynlluniau taliadau Cartrefi i Wcráin, Diolch a ganfu bod rheolaethau'n gweithredu'n effeithiol.

Ymatebodd y Pennaeth Archwilio a Risg i gwestiynau gan y pwyllgor ar yr adroddiad blynyddol fel a ganlyn –

- O ran honiadau maleisus, nododd fod y rhain fel arfer yn cael eu cyflwyno'n ddienw, tra bod pryderon dyls yn cael eu codi yn amlach gan unigolion sy'n rhoi eu henwau. Mae adroddiadau a dderbynnir drwy'r Adnodd Adrodd am Dwyll yn cael eu brysennu gan y Swyddog Atal Twyll sy'n asesu a oes unrhyw dystiolaeth ategol cyn penderfynu ar y camau nesaf.
- Mewn perthynas ag amcangyfrifon Swyddfa'r Cabinet o golledion tebygol o ganlyniad i dwyll yng ngwariant y llywodraeth o rhwng 0.5% a 5% o'r gwariant (rhwng £1.39m a £13.9m y flwyddyn ar gyfer Ynys Môn yn seiliedig ar gyllideb refeniw gros y Cyngor), eglurodd fod y Cyngor yn gweithredu mewn amgylchedd a diwylliant gwahanol o'i gymharu â dinasoedd mawr, ac nad yw colledion yn sgil twyll yn lleol ar y raddfa honno.
- O ran y cam gweithredu na chwblhawyd o'r cynllun gweithredu Rheoli'r Risg o Dwyll ym maes Caffael, nododd fod gwrthdaro rhwng blaenoriaethau a chyfyngiadau capasiti wedi golygu nad yw sefydlu Gweithgor Atal Twyll ffurfiol wedi bod yn bosibl eto. Mae'r dyddiad gweithredu diwygiedig o fis Rhagfyr 2026 yn adlewyrchu'r pwysau yma. Nawr bod Swyddog Atal Twyll penodol yn ei swydd, rhagwelir y gall y gwaith hwn symud ymlaen, er bod cydweithio ar draws gwasanaethau eisoes yn digwydd yn anffurfiol.
- Eglurodd baragraffau 43 a 44 o'r adroddiad a nododd fod Archwilio Mewnol drwy'r Strategaeth Atal Twyll yn anelu at leihau'r risg o dwyllo, yn hytrach na'i ddileu'n gyfan gwbl - nid yw hynny'n bosibl.
- Mewn perthynas â digonolrwydd yr adnoddau sydd wedi'u neilltuo i waith atal twyll, dywedodd fod yn rhaid i'r cyllid fod yn gymesur, o ystyried y gwrthdaro rhwng blaenoriaethau'r Cyngor. Mae twyll yn fater cenedlaethol ac yn hanesyddol roedd gan y Cyngor dîm atal twyll penodol, ond trosglwyddwyd yr adnodd i'r DWP yn 2014 fel rhan o sefydlu un gwasanaeth ymchwilio i dwyll.
- Mewn perthynas ag Archwilio Cymru yn rhannu arfer gorau o'i adolygiadau, cadarnhaodd fod Archwilio Cymru ar hyn o bryd yn adolygu trefniadau twyll ar draws pob cyngor yng Nghymru. Argymhellodd eu hadroddiad ehangach ar dwyll yn y sector cyhoeddus yng Nghymru fod Llywodraeth Cymru yn mabwysiadu dull Cymru gyfan o frwydro yn erbyn twyll. Yn lleol, mae Penaethiaid Archwilio ledled Gogledd Cymru yn rhannu gwybodaeth am dwyll ac mae Partneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru yn cynnwys is-grŵp ar dwyllo. Mae'r Cyngor hefyd yn parhau i ymgysylltu â'r Fenter Twyll Genedlaethol.
- Cadarnhaodd fod ystadegau sy'n ymwneud â thwyll cyflogaion wedi'u cynnwys yn yr adroddiad blynyddol, ac nad oedd unrhyw achosion o'r fath wedi'u hadrodd yn ystod y flwyddyn.

Penderfynwyd nodi'r gweithgarwch a gynhaliwyd yn ystod 2025/26 i leihau'r risg o dwyllo, llwgrwobrwyo a llygredd o fewn ac yn erbyn y Cyngor, a derbyn y sicrwydd a ddarparwyd ynghylch effeithiolrwydd trefniadau'r Cyngor i leihau'r risg o dwyllo.

11. ARCHWILIO CYMRU: HERIAU RECRIWTIO A CHADW – CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Cymru ar heriau recriwtio a chadw staff Cyngor Sir Ynys Môn ynghyd ag ymateb y Rheolwyr i'r pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn archwilio sut mae'r Cyngor yn deall ac yn ymateb i'w heriau recriwtio a chadw staff, ac a yw'n gwerthuso i weld os yw ei ddulliau'n sicrhau gwerth am arian.

Cyflwynodd y Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau yr adroddiad a nododd, er bod yr adolygiad wedi canfod bod y Cyngor yn cymryd nifer o gamau i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw - mae llawer ohonynt wedi bod yn llwyddiannus - nid yw'n asesu gwerth am arian y dulliau hynny yn gyffredinol. Mae Archwilio Cymru yn argymhell y dylai'r Cyngor sicrhau bod ganddo'r wybodaeth a'r data sydd ei angen arno i'w alluogi i ddeall tueddiadau recriwtio a chadw staff ar hyn o bryd ac yn y dyfodol a dylai ddatblygu dull o asesu gwerth am arian ei weithgareddau recriwtio a chadw staff. Mae'r rheolwyr yn derbyn yr argymhellion ac wedi datblygu cynllun gweithredu mewn ymateb i hyn.

- Gofynnodd y pwyllgor sut mae risgiau sy'n dod i'r amlwg o ran y gweithlu yn cael eu monitro o ystyried na fydd y data gweithlu y cytunwyd arnynt ar gael tan fis Rhagfyr 2026. Esboniodd y Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid fod y Cyngor eisoes yn casglu data gweithlu ac yn monitro tueddiadau, felly nid yw'n dechrau o'r dechrau. Mae angen iddo nawr ddod â'r wybodaeth hon at ei gilydd ar lefel strategol er mwyn dylanwadu ar benderfyniadau recriwtio yn y dyfodol yn well.
- Awgrymodd yr aelodau y dylid cynnal cyfweiliadau ymadael ar gyfer yr holl staff sy'n gadael y Cyngor, yn ddelfrydol gan reolwr gwahanol i'w rheolwr llinell, er mwyn cael gwybodaeth gliriach am y rhesymau dros adael. Pwysleisiodd hefyd yr angen am ddull mwy rhagweithiol o recriwtio a chadw staff, o ystyried cost recriwtio, heriau recriwtio parhaus a'r risgiau sy'n gysylltiedig â swyddi sy'n anodd eu llenwi.

Cytunodd y Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid ei bod yn bwysig deall pam fod staff yn gadael, ac i ddefnyddio'r wybodaeth hon i ddylanwadu ar strategaethau recriwtio a chadw. Fodd bynnag, ni all y Cyngor orfodi staff i gymryd rhan mewn cyfweiliadau ymadael. Cadarnhaodd mai'r nod yw rhagweld risgiau'r gweithlu yn gynharach a datblygu cynlluniau gweithlu rhagweithiol, blaengar.

- Gofynnodd y pwyllgor am lwyddiant y cynllun hyfforddeion graddedigion. Dywedodd y Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid fod y cynllun yn llwyddiannus ac yn denu ymgeiswyr o safon uchel, a'r her yw eu cadw trwy greu cyfleoedd gyrfa hirdymor. Ychwanegodd fod angen data cadarn i ddangos bod y cynllun yn sicrhau gwerth am arian.
- Gofynnodd yr aelodau pa ddata y gellid ei ddarparu i roi sicrwydd ynghylch mentrau recriwtio a chadw. Dywedodd y Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid fel un enghraifft o beth all fod yn bosibl ac yn ddefnyddiol, fod angen gwybodaeth ddibynadwy am yr amser a gymerir i lenwi swyddi gwag ar draws gwasanaethau i dynhau prosesau a sicrhau set ddata recriwtio gyson.
- Holodd y pwyllgor hefyd am swyddi gwag hirdymor mewn meysydd arbenigol. Cadarnhaodd y Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmeriaid fod rolau anodd eu llenwi fel mewn gwasanaethau cyfreithiol a chymdeithasol yn cael eu cydnabod yn yr adroddiad a'u bod yn anodd eu llenwi drwy'r wlad. Er bod cynghorau'n gweithio i fynd i'r afael â'r materion hyn, mae angen gweithredu cenedlaethol ar dâl ac amodau gwaith yn enwedig yn y sector gofal, ochr yn ochr â chydweithio parhaus â chynghorau eraill a CLILC.

Nododd Lora Williams, Archwilio Cymru, fod yr adolygiad wedi'i gynnal ar draws pob cyngor yng Nghymru ac y byddai'r canfyddiadau cyffredinol yn cael eu defnyddio i ddatblygu arfer da, i'w rhannu â rheolwyr AD mewn digwyddiad ym mis Rhagfyr 2026.

Penderfynwyd –

- **Nodi adroddiad Archwilio Cymru a chymryd sicrwydd o'i ganfyddiadau.**
- **Cymeradwyo'r camau arfaethedig mewn ymateb i argymhellion yr adolygiad fel y bo'n briodol.**

12. ADRODDIAD BLYNYDDOL IECHYD A DIOGELWCH CORFFORAETHOL 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd a oedd yn cynnwys adroddiad ieched a diogelwch corfforaethol blynyddol ar gyfer 2025/26, i'w ystyried gan y pwyllgor. Roedd yr adroddiad blynyddol yn nodi perfformiad ieched a diogelwch y Cyngor yn ystod y flwyddyn, gan amlinellu'r prif beth a gyflawnwyd, tueddiadau digwyddiadau,

trefniadau llywodraethu a blaenoriaethau yn y dyfodol. Roedd hefyd yn cynnwys Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch drafft ar gyfer 2026 i 2031.

Cyflwynwyd yr adroddiad gan y Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd.

- Dywedodd yr Aelodau fod yr adroddiad blynyddol yn rhy gyffredinol, gyda dadansoddiad cyfyngedig o'r achosion sylfaenol. Er ei fod yn darparu gwybodaeth am dueddiadau, nid oedd yn rhoi sicrwydd ynghylch pa drefniadau oedd yn cael eu rhoi ar waith i fynd i'r afael â meysydd pryder, yr amserlenni ar gyfer gweithredu, a chynnydd lle'r oedd mesurau eisoes wedi'u cyflwyno.

Awgrymodd yr aelodau y byddai cynnwys camau lliniaru yn ffordd fwy cyfannol o oruchwyllo sut mae meysydd pryder yn cael eu rheoli.

Dywedodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch y gallai adroddiadau yn y dyfodol gynnwys mwy o fanylion. Pan fydd problemau'n codi, mae'r gwasanaeth yn ymateb, ond unwaith y bydd y strategaeth ar waith, y nod yw mabwysiadu dull mwy rhagweithiol, gan nodi problemau posibl yn gynharach a rhoi mesurau ataliol ar waith. Ychwanegodd y Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd fod sawl prosiect ar y gweill ond bod eu cwblhau yn cymryd amser ac yn gofyn am fewnbwn gan wasanaethau eraill.

- Ceisiodd y pwyllgor sicrwydd bod y Cyngor yn gadarn wrth reoli achosion o gam-drin tuag at staff.

Esboniodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch fod y gwasanaeth yn bwriadu treialu system adrodd electronig sy'n gysylltiedig â'r broses Marciwr Risg o Drais. Mae system brofi ar waith, a fydd yn dangos yn gliriach yr amserlen gwblhau. Ychwanegodd fod llawer o achosion o ymosod yn ymwneud ag ysgolion, gyda thuedd gynyddol yn y sector cynradd. Disgrifiodd waith parhaus gyda'r Gwasanaeth Dysgu, gan gynnwys cyfarfodydd misol, dadansoddiad o ddigwyddiadau a disgyblion, ac ehangu cymorth drwy'r Tîm Ymyrraeth Gynnar.

Nododd yr Aelodau, er eu bod yn edrych ymlaen at adroddiadau llawnach a manylach yn y dyfodol, eu bod yn cydnabod bod gwaith da yn cael ei wneud.

Penderfynwyd yn amodol ar y camau ychwanegol isod –

- **Nodi Adroddiad Iechyd a Diogelwch Corfforaethol Blynyddol 2025/26 sy'n cynnwys gweithgareddau'r Cyngor i fynd i'r afael â risgiau a blaenoriaethau'r Cyngor.**
- **Cadarnhau bod y pwyllgor yn cymryd sicrwydd bod mesurau rhesymol ar waith i reoli risgiau iechyd a diogelwch i lefel dderbyniol**

Camau ychwanegol – gofyn i adroddiadau blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn y dyfodol gynnwys manylion am ddadansoddiad achosion sylfaenol, camau lliniariadau a roddwyd ar waith, amserlenni ar gyfer cwblhau camau gweithredu, a chynnydd a wneir ar fesurau a weithredir er mwyn rhoi sicrwydd cliriach ynghylch sut mae risgiau yn cael eu rheoli.

13. ADOLYGIAD O FLAEN RAGLEN WAITH 2026/27

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys Blaenraglen Waith y pwyllgor ar gyfer 2026/27 wedi'i diweddaru i adlewyrchu'r newidiadau diweddaraf, i'w ystyried gan y pwyllgor. Roedd rhaglen datblygu aelodau yn Atodiad B.

Penderfynwyd cadarnhau bod y Blaen raglen Waith ar gyfer 2026/27 yn bodloni cyfrifoldebau'r pwyllgor yn unol â'i gylch gorchwyl.

**Dr Geraint Jones
(Cadeirydd)**

DRAFT